

Fügedi János

Az európai tánckultúra mérföldköve

A *Koreográfia* mérföldköve itt és most Magyarországon: szülőhazájában első alkalommal jelenik meg írás Lábán Rudolf tollából. Lábán neve és az európai tánckultúrát alapjaiban megváltoztató munkássága méltatlanul, de bizonyos tekintetben érthetően nem kapott helyet a magyar táncéletben. Lábán 1879-ben született Pozsonyban, és eredetileg Rezső János Attila névre keresztelték. Az országot húszévesen hagyta el, Franciaországban, Svájcban, Németországban, élete végén Angliában kutatott, alkotott és tanított. Kezdetben képzőművészettel, színházművészettel, építészettel, zenével foglalkozott, végül a táncművészetben találta meg a keresett kifejezési formát. A 20. század 20-as, de főleg 30-as éveire a német expresszionista tánc vezető képviselőjeként tartották számon, több opera és színház első koreográfusa lett, számos iskolája működött Németországban és Európa más országaiban. A náci hatalommal vonakodott együttműködni, alkotói pályafutása az életmű kiteljesedése előtt megtört. Tevékenységét Angliában kezdte újra, de ekkor már elsősorban mozdulatelméleteire és az oktatásra koncentrált. Mind színpadi, mind táncelméleti munkásságában a korszerű formák és az emberi szellemi hagyomány egységét kereste, alkotói és kutatási eredményei máig hatnak. Mintegy 120 koreográfiát készített, 15 könyvet és több mint 70 tanulmányt adott közre. Esztétikai és oktatási koncepcióinak hatása beláthatatlan, mert elméleteit és azok gyakorlatát kiindulási pontnak tekintve koronként a szükségletekhez és igényekhez igazítják, átalakítják vagy fejlesztik. Lábán tevékenységét övező hazai figyelem hiánya az életmű jelentőségéhez képest tehát igen méltatlan. Mégis – érthető. Lábán hatására kezdetben kétségtelenül reagáló, új táncos irányzatokat kereső magyar táncélet az 1948-tól színre lépő kultúrpolitika, mint polgári dekadens irányzatot ellehetetlenítette, működési kereteit megszüntette. A hetvenes évek közepétől megjelenő, mintegy húsz év alatt azonosságát keresve lassan megerősödő, majd egyre nyilvánvalóbb értékekkel jelentkező magyar modern vagy kortárs tánc világában talán most jött el az a pillanat, amikor Lábán munkássága nagyobb figyelmet kap.

A címadó *Koreográfia* fogalom az évszázadok alatt végbement jelentésváltozás miatt többértelmű, ugyanakkor tágabb összefüggésekre is utal. Lábán korában a „koreográfia” szót már a mai „táncmű” értelemben használták. De ugyancsak *Choreographie* volt Raoul Feuillet 1700-ban kiadott könyvének címe, amelyben Feuillet egy új, bő egy évszázadig igen sikeres táncírás módszert tárt a nyilvánosság elé. Tehát 2-300 évvel korábban a koreográfia fogalmát még a szó eredeti, az ógörög szóösszetételnek megfelelően „táncírás”, „tánclejegyzés” értelemben használták (choros = kör, korabeli szinonimaként tánc, graph = írás). Lábán jól ismerte Feuillet könyvét, jelen munkájában részleteket idéz és elemez Feuillet munkájából. Lábán is kísérletet tesz könyvében egy tánclejegyző módszer kidolgozására, és mozdulatelmezési szemléletében már mindazok a szempont-

ok megjelennek, amelyeket a mű kiadását követően közreadott táncírás rendszere, a kinetográfia alapelveiként használt fel. A címválasztás többértelműségét itt érthetjük meg. Lábán visszautal a koreográfia szó eredeti, „táncírás” jelentésére, de egyben tovább is lép, mert úgy tágítja a fogalmat, hogy a művészi mozdulatalkotás alapjait tárja fel, vele a mozgás legmélyebb összetevőinek szétválasztásával egy ma is érvényes, rendkívül variábilis forrást mutat be.

A könyv címadásának és tartalmának értelmezéséhez azonban azt is fel kell ismernünk, hogy a *Koreográfia* nem csupán a táncos mozdulatelemzési és táncalkotási szempontok önálló gyűjteménye, hanem Lábán munkásságában egy nagyobb összefüggésrendszer része. Lábán a táncművészet elméleti és gyakorlati alapjaiként a „koreográfia” a „koreológia” és a „koreosophia” egymásba fonódó hármasság egységének létrehozására törekedett. A fentiek értelmében a „koreográfia” jelentette – visszatérve a szóösszetétel eredetéhez – a mozdulat szerkezeteinek feltárását, amely értelemszerűen kapcsolódott az elemzésekhez elengedhetetlen tánclejegyzéshez. A ma általánosan „tánctudomány” értelem használt „koreológia” Lábánál a táncseményeket uraló rendszerek vizsgálatát, mint a tér- és időtapasztalatok szintézisét, az esetleges és értelmetlen formák elkerülésére a mozdulatot kifejezővé és funkcionálissá alakító rejtett törvények keresését jelentette. A „koreosophia” pedig a tánc történelem előtti időkben feltételezett mágikus tartalmától a modern kor társasági és színházi szórakoztatásig terjedő társadalmi-kulturális jelentőségét vette számba.

Lábán esztétikájának alapja három szabályos kristály – mindhárom magában hordozza az ókor abszolút szépségeszményét, az aranymetszés arányát. Pitagoreusi értelemben a szabályos testek az univerzális lét archetípusai, az isteni lélek manifesztumai: a tetraéder jelenti a tüzet, az oktaéder a levegőt, a kocka a földet, az ikozaéder a vizet, a dodekaéder pedig a kozmoszt. Lábán egész életét az ezoterikus világkép hatotta át, ennek szellemében alkotott és kutató. Nyilvánvalóan hatott rá a kozmikus kristályok és a világharmónia között felállított megkapó párhuzam, amelybe a mozdulatok harmóniáját kívánta beilleszteni. Figyelemre méltó az összefüggés: az európai történeti zenei skálák Pitagorasz zenematematikája nyomán épülnek a kromatikus, 12 félhangból álló skálára, Lábán ikozaéderen alapuló lendületszáma pedig 12 mozdulattal állnak, és az utolsó mozdulat visszatér kiindulási helyére. A befejezettnek éppen nem tekinthető lejegyzési kísérleten túl a könyvben Lábán a tánc térbeli-formai elemzésén keresztül esztétikai tartalmakat is felmutat.

Minél jobban megismerjük, annál szédítőbb a Lábán által feltárt térhasználati rendszer gazdagsága. Lábán a táncalkotás és a vele összefüggő táncelmélet olyan forradalmi távlatait nyitotta meg, amely az esztétikai vonzás-taszítás készítését, vagy a táncmű verbalizálható cselekményét tovagörgetni szánt funkcionális-pantomimikus mozdulatalkotást messze meghaladva egészen új alapra helyezi a kompozíció lehetőségeit. Világa – feltehetőleg annak rendkívüli bonyolultsága és transzponálhatósága miatt – teljességében még feltáratlan. Elmerülni benne és felszínre hozni változatait egyszerre szórakoztató kaland és szellemi kihívás. De Lábán a harmonikus kristályokat csak keretnek szánta. A tánc igazi tartalma mindig a lélek rezdülése, megjelenése pedig a lendület és az egyensúly játéka.

A *Koreográfia* mérföldkő volt Lábán Rudolf mozgalmas, táncalkotásban és táncelméleti invenciókban rendkívül termékeny életében, mert első alkalommal foglalta össze a táncos

mozdulatformák mintegy húszéves kutatása során szerzett tapasztalatait és eredményeit. A könyvet az tette és teszi a mai napig megkerülhetetlen forrásmunkává, hogy közreadásáig nem akadt táncelméleti munka, amely egyértelmű elveket követve dolgozott volna ki mozdulatelemzési szempontokat, és teremtette volna meg egy táncművészeti morfológia alapjait. A mű mérföldkő maradt korunkig, mert a benne felvetett szempontok nem csak érvényesek, de alig kihasználtak, térszemléleti, testegyensúlyi és mozdulatminőségi elveinek mélységei jóformán elérhetetlenek, összetettsége kimeríthetetlen a táncosok és alkotók számára.

A jelen könyv remélhetőleg nem csupán tisztelgés Lábán halálának 50. évfordulóján az európai táncművelés kiemelkedő alakja előtt, hanem egyúttal kezdeti lépés Lábán eredményeinek integrálására a hazai táncos gondolkodásba, alkotásba és oktatásba.

(Lábán Rudolf: Koreográfia, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008. „Táncművészet” – szerkesztő: Fuchs Livia.)

